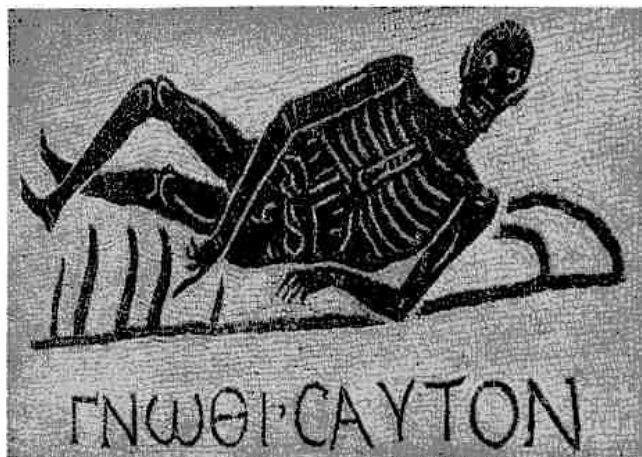

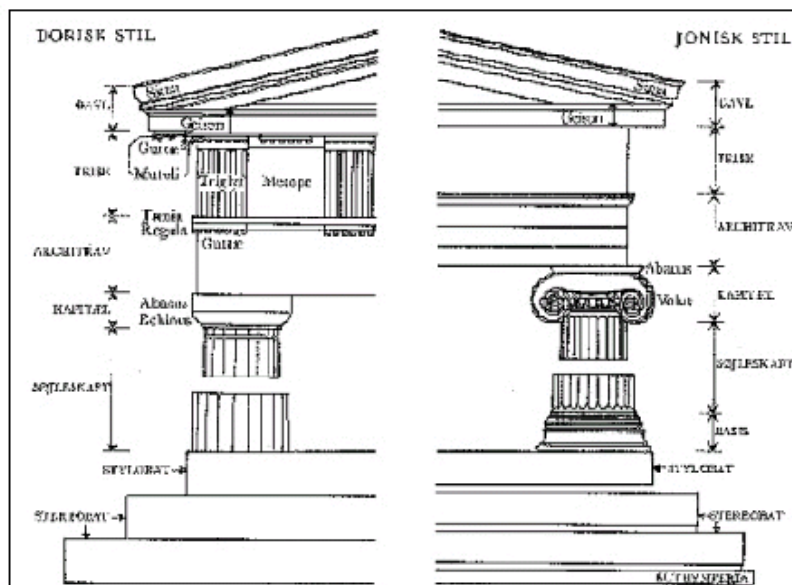
STOLPAR
TILL
GREKLANDS OCH ROMS HISTORIA
I
KRONOLOGISK ORDNING

ΓΝΩΘΙ ΣΑΥΤΟΝ
γνώθι σαυτόν
‘Känn dig själv’
Golvmosaik från en villa vid Via Appia; romersk kejsartid

Sammanställda, huvudsakligen efter en stencil från Svenska klassikerförbundets pedagogiska nämnd och Erik Gren, *Grekland*, 1957, Hilding Thylander, *Den grekiska världen*, 1986, Kjellberg & Säflund, *Grekisk och romersk konst*, 1964, Hilding Thylander, *Det romerska riket*, 1973 och W. Zschietzschmann, *Hellas och Rom*, 1960, av Ulf Swedjemark

GREKLAND

Hästhuvud från Parthenons östgavel,
av Goethe kallat "das Urpferd" ('urhästen' - hästens idé)
nu i British Museum, London

GREKLAND BRONSÅLDERN

GREKLAND BRONSÅLDERN

2700-1900 tidigminoisk period
 1900-1550 mellanminoisk period
 1550-1100 senminoisk period

Periodindelningens upphovsman var Sir Arthur Evans (som grävde ut palatset i Knossos). Senare forskare har finindelat varje period i tre, I, II, III. - Före de grekiska stammarnas invandring bodde både på Kreta och fastlandet (liksom i Mindre Asien) ett folk av vilket språk rester bevarats i ortnamn som *Halikarnassos*, *Knossos*, *Parnassos*, *Hymettos*, *Korinthos*, *Mykenai*, *Athenai*.

Kretas livliga förbindelser med Egypten och Orienten driver fram kulturutvecklingen.

1900

De första palatsen i Knossos, Phaistos, Mallia.
 Sigill med inskrifter i bildform.
 Kamares-vaserna.

Grekerna invandrar fredligt steg för steg: ny keramik, nytt gravskick.

1700

Palatsen förstörs och återuppbyggs präktigare än förut.
 Inga befästningar.
 Lertavlor med stavelse-skrift, "linear A", (troligen leveransförteckningar, skatt in natura).

1600

Palatsen förstörs men återuppbyggs.

Schaktgravtiden (gravcirkel B i Mykene, upptäckt 1951 från c:a 1600-1500; gravcirkel A från c:a 1550-1500, upptäckt av **Heinrich Schliemann** 1876). I gravcirkel A starka influenser från Kretas naturalistiska stil.

1550 **Kretas blomstringstid**

"Minos' thalassokrati" (Theseus och Ariadnesagan!).
 I konsten naturalism som under 1400-talet undergår en stilisering, s.k. palatsstil.

Kupolgravar och kammargravar.

1400

Kreta erövrar av grekerna - **grekiskt språk på "linear B"**-tavlorna från tiden kort före palatsens slutgiltiga förstörelse - tiden härför oviss, liksom skälet: uppror mot inkräktarna eller angrepp från fastlandet?

Grekerna erövrar Kreta.

1300

Starka borgar: **Mykene**, Tiryns, Pylos (med linear B-tavlor och med säkrad vattenförsörjning). Stark fastländsk ("mykensk") expansion. - Enhetlig keramik, fynd Medelhavet runt. - "Atreus' skattkammare", den ståtligaste och en av de yngsta av kupolgravarna i Mykene.
Troja förstörs 1250?

1200-1100

Den s.k. doriska invandringen - en serie invasioner av nya grekiska stammar, på 1200-1100-talen. Mykene och andra borgar ödeläggs.

GREKLAND GEOMETRISK TID c:a 950-675

POLITIK OCH EKONOMI

KULTUR

1000

Grekerna koloniserar övärlden och Mindre Asiens kust, den första kolonisationen (1000-800?).

900

Politisk splittring: stadsstater uppkommer i de från varandra isolerade delarna av det grekiska fastlandet.
- Vid denna tid sannolikt influenser från de sjöfarande och handelsidkande fenicierna.

Keramiken har "geometrisk" dekor, sannolikt utbildad i Athen, provinsiella särdrag i olika delar av Grekland.

800

Vissa familjer lade under sig större arealer jord: **aristokrati**. Social nöd, förtryck, överbefolkning.

Dipylon-vaserna, stundom i människostorlek, som gravmonument, praktfull geometrisk dekor med inslag av människoframställning (gravöl, hästsport).

776

Enligt traditionen **den första olympiaden**.

750

Den andra kolonisationen (c:a 750-550), mer omfattande och betydelsefullare än den första; jordbrukskolonier på Sicilien och i Syditalien, Sydfrankrike, vid Svarta havet; **Cumae** (nära Neapel) grundas av folk från Chalkis - den äldsta och nordligaste av grekiskolonier i Italien.

Det grekiska alfabetet uppträffas efter nordsemitisk/fenicisk förebild, ev. redan före 800.

730

Soldaterna blir s.k. hopliter med en ny typ av utrustning som möjliggör framgångsrik kamp mot de beridna aristokraterna, som störtas; medelklassen får politisk betydelse i "hoplitstaten".

Vasbilder med marscherande hopliter (t.ex. den s.k. Chigikannen).

Homer: *Iliaden* och *Odysséen* (trol. strax före 700).

GREKLAND 600-TALET

700

Handelsförbindelserna med Orienten allt livligare. Stora "industri"-städer: Korinth, Megara, Chalkis. Miletos som även blev utvandringshamnar för kolonisationer. Avsättning för produkterna i kolonierna.

Keramik i *orientaliserande stil* (lotusblommor, palmetter, fabeldjur).

Hesiodos: *Verk och dagar*, *Theogonien*.

På vasbilder skepps- och Odyssémotiv. (t.ex. hur Polyfemos bländas).

Oraklet i Delfi (med kult av Apollon och Dionysos) börjar bli berömt.

650

Myntet införs i Grekland (sannolikt från Lydien i Mindre Asien).

Proletärskaror i städerna; med deras stöd gör sig mångenstädes en aristokrat till **tyrann**.

Monumentalskulptur

Tyrtaios (från Athen) eldade spartanerna med krigiska elegier. Archilochos (från Paros) - jambdiktningens skapare.

Korinth ledande stad/stat; tyrann där bl.a. Periandros († 585, en av Greklands "sju vise").

Korintiska lerkärl (emballage) funna Medelhavet runt.

624 (eller 621)

Drakon upptecknar lagarna i Athen - "drakoniska lagar". Småbönderna hamnar i en "lånefälla" med omöjliga skulder till de stora jordägarna.

Alkaios (från Lesbos) diktare om vin, kärlek och politik.
Sappho (från Lesbos) - kärleksdikter.

GREKLAND 500-TALET

POLITIK OCH EKONOMI

600

Massilia (Marseille) grundas av fokier.

594

Solon väljs till **arkont**, genomför skuldavskrivning i Athen; folket delas in i fyra förmögenhetsklasser med olika skyldigheter och rättigheter.

590

Det första "heliga" kriget slut efter tio år - Krisa förstörs av en samling av grekiska stater; **den delfiska amfiktyonien** skapas.

582

581

573

570 (ung.)

561-528

Peisistratos tyrann i Athen: uppsving i jordbruk, handel, industri; vägen till Svarta havet säkras genom att Miltiades d.ä. koloniserar Chersonesos. I staden byggs tempel, ordnas vattenledning; panathenéerna (566), de stora dionysierna.

Perser väldets grundare **Kyros** erövrar 546 Lydien från dess kung **Kroisos (Krösus)** och gör de joniska städerna till vasallstater.

Greker besegras vid Alalia på Korsika av etrusker och kartager - **slut på grekisk expansion västerut** (540?).

522

Tyrannen Polykrates på Samos störtas av en persisk satrap.

514

Peisistratos' son och efterträdare **Hipparchos** **mördas av Harmodios och Aristogeiton** - det första tyrannmordet (som eg. var en privat hämnadeakt).

513

Perserkungen Darius tränger fram mot väster (Skytien, Svarta havets västkust); Miltiades blir persisk vasall.

510

Peisistratos' andre son, Athens tyrann Hippias, fördrivs och flyr till Persien. **Demokrati införs**.

KULTUR

Vasmåleri: **den svartfiguriga tekniken** når sin högsta blomstring i Athen på 500-talet. Då föds även (natur-) filosofin i Jonien: **Thales** från Miletos (625-545) antog **som urgrund vattnet**; **Anaximander** (610-545) **det obegränsade**; **Anaximenes** (585-525) **luften**; **Pythagoras** från Samos (c:a 540-500) **tal**; **Herakleitos** i Efesos (544-483) **rörelse och föränderlighet** "**allting flyter**" (*πάντα ῥεῖ* panta rhei).

Solons dikter kommenterar hans politik och världsåskådning. - De arkaiska statyerna föreställande Kleobis och Biton.

Svartfigurig amfora från omkr. 540: Aias och Achilles spelar bräde

Pytiska spelen i Delfi börjar.

Istmiska spelen i Korinth.

Nemeiska spelen i Nemea.

François-vasen (Kleitias' och Ergotimos' krater). Kouros från Tenea. "Kalvbäraren" (nedan). - "Blåskägg", gavelfigur från tidig-arkaiska tempel på Akropolis.

Apollontemplet i Korinth.

Apollontemplet i Delfi brinner ner 548, återuppbyggs med medel från grekiska och utländska stater.

"Dionysos' havsfärd" (svartfigurig kopp av Exekias).

Den rödfiguriga tekniken börjar (c:a 530) inom vasmåleriet.

Tragedier börjar uppföras (inom Dionysoskulten). Sifniernas skattehus i Delfi (före 525).

"Kalvbäraren" (Moskophoros)

Det "gamla" rådhuset byggs på Agora (torget i Athen). Athenarnas skattehus i Delfi.

Filosofen Parmenides från Elea: "Bara det varande är".

GREKLAND 400-TALET (500-454)

POLITIK OCH EKONOMI

KULTUR

500 Upprorstämning mot perserna i de joniska städerna.

499 Jonerna gör uppror mot Persien.

494 Perserna förstör Miletos.

490 Persisk straffexpedition till Grekland. **Miltiades** slår perserna vid **Marathon**.
Themistokles bygger en athensk flotta.

“Den blonde efeben”, Kritios-unglingen.
Afaia-templet på Aegina.

487/6 Författningsreform i Athen: arkonterna tillsätts genom lottning; **strategerna** (som väljs) blir ledande.
Ostracism tillämpas (487-417).
Darius dör, efterträds av Xerxes (486-465).

Komediföreställningar på dionysierna.

480 **Thermopyle** - Leonidas stupar med sina 300 spartiater.
Athen bränns ner.
Sjöslaget vid **Salamis**.

Skulptur: den “stränga” stilen 480-450.

Härom **Aischylos** (525-456) i *Perserna* (472). Hans *De sju mot Thebe* spelades 467 och **Orestien** (den enda bevarade trilogin) 458.

479 Den persiska lanthären besegras av Pausanias vid **Plataiai**.
Stadsmur runt Athen. De “långa” murarna (mellan Athen och Pireus) börjar byggas (färdiga 457).

Ormkolonnen med den gyllene trefoten - segermonument i Delfi (nu i Konstantinopel) med segerstaternas namn.

477 Delisk-attiska förbundet bildas.

476

Kritios' och Nesiotes' grupp “Tyranmördarna” (föreställande Harmodios och Aristogeiton).

474

“Körsvennen” i Delfi. se bild nedan!
Zeus-templet i Olympia börjar byggas på 470-talet, färdigt före 456.

472 Themistokles ostraciseras, flyr till Persien.
Kimon, Miltiades' son, Athens ledare.

461 Kimon ostraciseras. **Perikles** (495-429) ledare för Athen som blir en politisk och kulturell stormakt.

456 Athen erövrar Aegina.

454 Delisk-attiska förbundets kassa flyttas från Delos till Athen.

Protagoras från Abdera (480-410) den betydelsefullaste sofisten: “**Människan är alltings mått**”.

GREKLAND 400-TALET (451-420)

POLITIK OCH EKONOMI

KULTUR

451
En lag antas enligt vilken båda föräldrarna måste vara athenska medborgare för att barnen skall bli det.

448
Det andra "heliga" kriget: fokierna intar Delfi, fördrivs av spartanerna, återintar med athensk hjälp platsen; oraklet självständigt först 421.

446/5
Athen och Sparta sluter en 30-årig fred.

443
Sofokles (496-406) skattmästare i delisk-attiska förbundet.

442

440
Samos avfaller från delisk-attiska förbundet.

437

431
Peloponnesiska kriget utbryter (slut 404).

430
Epidemi (pest?) i Athen.

429
Perikles dör.

425
Athen höjer tributen till förbundet.

423

421
Nikiasfreden (på 50 år) mellan Athen och Sparta. Till ingen nytta för freden.

420
Athen sluter förbund med Argos, Elis och Mantinea.

Efter 450

Skulptur: den klassiska tiden (450-430):
Myron "*Diskuskastaren*", "*Athena och Marsyas*";
Polykleitos "*Doryphoros*", "*Diadumenos*"; P. vill avbilda **människan sådan hon är, ej sådan hon synes vara**. -
Parthenon byggs på Akropolis i Athen (448-432) under ledning av **Fidias**; hans "*Athena Parthenos*" uppsätts 438.

Herodotos, "historieskrivningens fader", (485-425) skildrar perserkrigen.

Empedokles (492?-424) från Agrigentum förkunnar läran om **de fyra elementen** (jord, vatten, luft, eld).

Sofokles' *Antigone* - hans mest bekanta verk vid sidan av *Kung Oidipus* och *Elektra*.

Poseidon-templet vid Kap Sunion.

Propyleérna byggs (437-431) - arkitekt: Mnesikles.

Medea av **Euripides** (484-406); några andra verk av honom: *Hippolytos*, *Trojanskorna*, *Bachantinnorna*, *Elektra*.

Fidias' **Zeus-staty i Olympia**.

Under några decennier är **sofisterna** livligt verksamma, undervisar bl.a. i **retorik**.

Demokritos från Abdera (460-370) - "atomlärans fader".

Molnen av **Aristofanes** (445-386): **Sokrates** framställs och avhånas som sofist.

Erechtheion byggs 421-414 på Akropolis.

Niketemplet börjar byggas på Akropolis (klart 408).

GREKLAND 400-TALET (415-400)

POLITIK OCH EKONOMI

KULTUR

415 Athenisk flottexpedition till Sicilien slutar med en katastrof. och kapitulation.

413

412 Sparta sluter förbund med Persien.

411 Oligarkisk revolution i Athen.

410 Demokrati återinförs i Athen.

406 Athenarna krossar Spartas flotta vid Arginusiska öarna men befälhavarna dömdes till döden för försumlighet att rädda besättningarna på 12 fartyg som förliste i en storm.

404 Kriget slut: Athen måste riva de långa murarna, utlämna flottan; spartansk garnison på Akropolis. Trettio tyranner styr Athen.

403/2

400 Sparta börjar krig mot Persien (slut 388).

Hippokrates från Kos (460?-370), "läkekonstens fader".

Aristofanes' *Lysistrate*.

Romersk marmorkopia
av Polykleitos'
Doryphoros
(originalet var i brons)

Thukydides (460-396) skildrar det peloponnesiska kriget 431-411.

Stavningsreform i Athen: det. s.k. miltetiska alfabetet införs.

GREKLAND 300-TALET (399-373)

399

Sokrates (f. 469) **tömmar giftbägaren**, dömd till döden.
- **Platon** (427-347) börjar skriva om Sokrates, bl.a. *Sokrates' försvarstal*, *Kriton*, *Gorgias*, *Protagoras*.

387

Platon grundar **Akademien** (som stängs mer än 900 år senare på order av kejsar Justinianus 529 e.Kr.); utformar stegvis idéläran i *Symposion* (=Gästabudet), *Faidon*, *Staten*.

386 Sparta och Persien sluter "kungafreden".

Repriser av de tre stora tragödernas verk börjar ges.

380

Tholos i Delfi byggs.

377 Det andra attiska sjöförbundet.

Asklepiostemplet i Epidauros.

375

373

Apollontemplet i Delfi förstörs av en jordbävning. Med hjälp utifrån kunde ett nytt byggas, klart 330.

GREKLAND 300-TALET (371-339)

POLITIK OCH EKONOMI

KULTUR

371 Thebe under ledning av **Epaminondas**, som inför en ny militär taktik - *den sneda falangen*, besegrar i grund spartanerna vid Leuktra: Spartas maktställning slut, Thebe tar över för en kort tid.

367

362 Epaminondas stupar vid Mantinea. Alla grekiska stater svaga - vägen snart öppen för Philip II av Makedonien.

360

359 **Philip II kung i Makedonien** (till 336).

356 Det tredje "heliga" kriget - fokierna intar Delfi, plundrar helgedomarna, bekämpas av Sparta och Athen, tvingas att ge upp 346 när Philip II ingriper. Han får fokiernas plats i amfiktyonien och därmed stort inflytande i Grekland.

351 **Demosthenes** (384-322), Athens störste talare, håller sitt första s.k. filippiska tal mot Philip II.

350

347 Demosthenes talar för motstånd mot Philip, Aischines för en uppgörelse och Isokrates uppmanar Philip att leda ett gemensamt anfall mot Persien.

346 Athen sluter fred med Philip.

343 Vänskapsförbund mellan Philip och Persien.

339 Det fjärde "heliga" kriget, för Delfis del lett av Philip i verkligheten mot Athen som får flera bundsförvanter.

Aristoteles (380-322) börjar vid Akademien, många vetenskapers upphovsman med dominerande inflytande ända in i vår tid; Alexander den stores lärare.

Praxiteles (400?-330), representant för den sköna stilen inom skulpturen, skapare av "Afrodite från Knidos", "Hermes med Dionysosbarnet" (funnen 1877 i Olympia), "Apollon Sauroktonos" ('Ödledödaren').

Philip II, Alexander den stores far

Kung **Maussollos** († 353) får en praktgrav - ett *mausoleum* - i Halikarnassos, utsmyckat av bl.a. **Skopas** vars figurer uttrycker **lidelser och häftiga känslor**.

Artemistemplet i Efesos börjar byggas.

Lysippos - oerhört produktiv skulptör, lär ha gjort c:a 1500 bronsstatyer, bl.a. "*Skraparen*" och "Herakles Farnese"; blev *Alexander den stores hovporträttör*, ville avbilda **människan sådan hon syntes vara**.

Romersk kopia av Lysippos *Skraparen* (originalet var i brons)

POLITIK OCH EKONOMI

KULTUR

338

Slaget vid Chaironeia - Philip slår de förbundna grekerna. **Philip och grekerna ingår förbund** i Korinth. **Hellas inte längre ett fritt land** (förrän efter mer än 2100 år).

Teatern i Epidauros.

Alexander den store

337

Krigsförklaring mot Persien.

336

Philip mördas, efterträds av **Alexander den store**.

333

Alexandria grundläggs, blir snabbt ett **kulturcentrum**.

323

ALEXANDER DÖR I BABYLON EFTER VÄLDIGA ERÖVRINGSTÅG SOM LEDER TILL ATT GREKISK KULTUR SPRIDS VIDA IKRING:
HELLENISMEN.

323-281

Diadochtiden: Alexanders generaler slåss om makten; ur decenniernas kaos uppkommer flera mäktiga riken:

- 1) **Egypten** som styrs av en **Ptolemaios**;
 - 2) **Syrien** som styrs av en **Seleukos** eller **Antiochos**;
 - 3) **Makedonien** (Antigonos, Demetrios, Philip m.fl.)
 - 4) **Pergamon** som styrs av en **Attalos**;
 - 5) **Pontos** som styrs av en **Mithradates**.
- Ekonomiskt starka blev **Rhodos** och **Korinth**.

I det egentliga Grekland försvinner dialekterna successivt, i de nya områden som blev grekisktalande används från början en enhetlig grekiska: **koiné**. De gamla författarnas verk samlas och studeras i stora bibliotek, främst i Alexandria och Pergamon.

Euklides skriver i Alexandria sin **Elementa** (c:a 300), lärobok (i geometri) i mer än 2000 år!

317

Menandros - den nya komedins främste.

Pytheas från Marseille seglar till **Väst- och Nord-europa**.

306

Epikuros öppnar filosofskola i Athen.**Stoicismen** grundas av **Zenon**.

280

Pergamon besegrar kelter (galler) som invandrat till Mindre Asien; Attalos I låter dem bosätta sig i inlandet, som efter dem kommer att kallas Galatien. Kung **Pyrrhus** kallas till hjälp mot romarna av Tarent: den första "riktiga" sammanstötningen mellan romare och greker. (Jfr dock ovan 561-528.)

Seggermonument i Pergamon visande döende galler.

238

Det parthiska riket grundas i en del av det forna Persien, i flera hundra år framåt en stor maktfaktor.

212

Archimedes, antikens störste matematiker, dödas vid romarnas stormning av Syracusae.

200

Rom försvarar grekernas frihet mot Philip V.

"Nike från Samothrake" (nu i Louvren). (Bild sista sidan.)

Gamla Testamentet översätts i Alexandria av helleniserade judar till grekiska - **Septuaginta** ('sjuttio' översättare).

GREKLAND 196-27 Kr.f.

POLITIK OCH EKONOMI

KULTUR

- 196
Rom proklamerar grekernas frihet i Grekland och Mindre Asien.
- 192
Antiochos III vill stärka Syriens makt - krig mot Rom.
- 188
Fred - Antiochos förlorar hela Mindre Asien; Rom belönar sina bundsförvanter Pergamon och Rhodos.
- 168
Rom besegrar Makedonien och straffar Rhodos för att det varit neutralt och gör Delos till frihamn (under Athen).
- 148
Makedonien blir efter uppror romersk provins.
- 146
Romarna intar och förstör Korinth; Grekland underställs prokonsuln över Makedonien.
- 133
Attalos III testamenterar sitt rike (Pergamon) till romarna som av det skapar provinsen Asien.
- 88
Mithradates VI av Pontos mördar eller driver bort romarna från Mindre Asien, landsätter en här i Grekland och blir en farlig fiende; mot honom skickas **Sulla**.
- 86
Sullas soldater plundrar Athen.
- 84
Sulla besegrar Mithradates.
- 83-63
Nya krig mellan Mithradates och Rom:
Lucullus segrar en gång men förlorar vid Zela år 67; slutligen knäcker **Pompeius** Mithradates som med knapp nöd lyckas ta livet av sig.
- 48
- 31
Slaget vid Actium - Octavianus/Augustus kejsare; Egypten blir kejsarens personliga provins.
- 27
Grekland blir särskild provins, kallad Achaia.

Ptolemaios förbjuder export av papyrus till Pergamon som utvecklar tekniken att bereda djurhudar - **pergament**.

Cato d.ä. bekämpar energiskt helleniseringen av Rom.

Romarna börjar röva och exportera konstskatter från Grekland.

Polybios skriver (på grekiska) en romersk historia för tiden 220-146.

“Laokoon”-gruppen

(Den trojanske prästen Laokoon har varnat sina landsmän för grekernas trähäst, med Vergilius’ ord i *Aeneiden*, II, 49: “Quidquid id est, timeo Danaos et dona ferentes”, men tystas av gudarna som låter ormar komma fram vid altaret och strypa honom och sönerna när han förrättar kvällsoffret.)

“Atticism”: de klassiska attiska författarnas språk och stil imiteras, de hellenistiska föraktas.

Biblioteket i Alexandria brinner upp i samband med upplopp vid ett besök av **Caesar**.

“Laokoon”-gruppen - se bild och text ovan.

ROM
och
DET ROMERSKA RIKET

Augustus vid Prima Porta

ROM fr.o.m. 700-talet till 443
(Med * markeras traditionella/legendbundna årtal.)

700-talet allmänt:

Italien inlemmas i det östra medelhavsområdets kultursammanhang: grekiska kolonier anläggs (fram till ung. 550) i Syditalien och på Sicilien - viktigast, äldst och nordligast **Cumae** (nära Neapel) **omkr. 750**; etruskisk dominans och högkultur, först i Toscana, på 500-talet från Po-slätten till Campanien.

Kungadömet

POLITIK OCH EKONOMI

KULTUR

753*

Rom grundas av Romulus.

Fibulan från Praeneste:

MANIOS MED FHEFHAKED NUMASIOI (= *Manius me fecit Numerio*) - skrivkonsten känd i Latium c:a 600 (tack vare Cumae).

575

Forum stadscentrum - förut begravningsplats för kullarnas invånare.

509*

Den siste kungen **Tarquinius Superbus fördrivs** (av bl.a. L. Iunius Brutus); **republiken införs**.

Jupitertemplet på Capitolium (förstört av eld tre gånger 83 f.Kr., 69 e.Kr., 80 e.Kr. men alltid återuppbyggt). Kalendern införs, året betecknas med namnet på den högste ämbetsmannen (praetor maximus?).

400-talet allmänt:

Romarna i ständiga gränsfejder med etrusker, volsker och aequer. Minnet härav bevarat i hjältesagorna om bl.a. Horatius Cocles som försvarade Pons Sublicius mot etruskerkungen Porsenna, Mucius Scaevola som ensam inträngde i Porsennas läger och försökte mörda honom, jungfrun Cloelia som flydde ur Porsennas läger med flickor och pojkar som tagits som gisslan - Coriolanus ... Cincinnatus...

494*

Konflikt mellan patricier och plebejer leder till plebejernas första uttåg till det Heliga berget; biläggs genom tillsättande av **tribuni plebis**.

Den kapitolinska bronsvarginnan (etruskiskt arbete).

493*

Det latinska förbundet bildas.

Rom har den sakrala ledningen av det latinska förbundet.

474

Greker slår etruskerna vid Cumae.

Republikens tid

450

Decemviri legibus scribundis.

Lex XII tabularum.

449*

Plebejernas andra uttåg.

445*

Lex Canuleia: äktenskap mellan patricier och plebejer tillåtna.

444

Tribuni militum consulari potestate (till 367). Hoplittaktiken införs. - Comitia centuriata.

443*

Censorsämbetet inrättas.

ROM (433-312)

POLITIK OCH EKONOMI	KULTUR
433	Apollon-templet på Marsfältet, lovat 433 på grund av en pest, invigt 431.
406*	
Kriget mot Veji i Etrurien börjar.	
400 (c:a)	
Kelter (Galler) rycker in på Po-slätten.	
396	
Rom erövrar Veji. Plebejernas inflytande ökar, plebejiska militärtribuner för första gången i kriget mot Veji.	
389	
Fyra nya tribus bildas i södra Etrurien.	
387	
Slaget vid Allia. Kelterna (Gallerna) bränner Rom. "Servius-muren" byggs.	
372	
Latinarna romerska undersåtar genom nytt förbund.	
367	
Leges Licinia Sextiae: två konsuler väljs varav en plebej.	
366	
Pretors-ämbetet för rättsskipningen inrättas(?). Det första säkert betygade konsulsparet.	
348	
Rom sluter fördrag med Kartago som erkänner Roms rättigheter i Medelhavet.	
343-341	
Första samniterkriget. Capua ansluter sig till Rom.	
340-338	
Krig mot latinarna som kuvas; de kuvade blir 1) självständiga socii, 2) medborgare med a) full eller b) inskränkt medborgarrätt.	
326-304	
Andra samniterkriget.	
321	
Romersk kapitulation vid Caudinska passen.	
315	
Luceria i Apulien latinsk koloni. Capua avfaller.	
312	
Appius Claudius censor. Via Appia anläggs. Söner till frigivna får tillträde till högre ämbeten.	

POLITIK OCH EKONOMI

KULTUR

311

Etruskerna inträder i samniterkriget.

308

Fred med etruskerna möjliggör samlad insats mot samniterna.

304

Fred med samniterna som får romare på tre sidor om sig.

300

Av ättlingar till sådana **patricier och plebejer** som nått konsulatet uppstår en ämbetsmannaaadel, **nobiles** (som ensamma hade *ius imaginum*).

Lex Ogulnia ger plebejerna tillträde till prästämbetena.

298-290

Tredje samniterkriget (mot samniter, galler och etrusker).

293

Aesculapius-kulten införs i Rom.

291

Venusia latinsk koloni.

290

Efter utrotningskrig fred med samniterna som blir till hälften romerska medborgare.

287

Lex Hortensia ger beslut fattade vid comitia tributa laglig kraft.

283

Med hjälp av etruskerna slår Rom tillbaka gallerna (som 279 lämnar Italien). - Italien **romerskt från Rubicon till Magna Graecia**.

282

Rom besätter Thurii (i Magna Graecia).

280-265

Rom vill lägga under sig Magna Graecia; till försvar häremot tillkallar Tarent Pyrrhus, kung över Epirus.

278

Fördrag med Kartago. - Pyrrhus till Sicilien.

275

Pyrrhus drar sig tillbaka.

272

Tarent kapitulerar, liksom Rhegium 270 och Volsinii 265.

269

Silvermynt präglas.

ROM (264-217)

POLITIK OCH EKONOMI

KULTUR

264-241

Första puniska kriget.

263

Fördrag mellan Rom och Syracusae.

259

Korsika erövrar.

246-241

Hamilkar Barcas på Sicilien.

241

Romersk seger; fred i vilken Kartago avträder sina besittningar på **Sicilien** som blir **romersk provins**.

241-237

Soldatuppror i Kartago. De sista romerska tribus bildas.

Livius Andronicus, grekisk slav från Tarent, senare frigiven, den förste "författaren" på latin genom översättningar av grekiska dramer och *Odysséen*.

237

Sardinien och Korsika romerska provinser. - Kartago börjar erövra delar av Spanien.

235

Janustemplet stängs för första gången.

229-226

Rom skaffar sig kontroll över Adriatiska havet efter krig mot Illyrien.

226

Ebro-fördraget med Hannibal.

225-222

Krig med gallerna på Po-slätten. Gallia Cisalpina romerskt; vägar och kolonier anläggs; Via Flaminia (220).

221

Circus Flaminius, Roms äldsta kappkörningsbana, på Marsfältet.

219

Saguntum (vid Ebro i Spanien) erövrar av Hannibal.

218

Andra puniska kriget/Hannibalskriget börjar. Hannibal tågar över Alperna, segrar vid Trebia.

217

Hannibal segrar stort vid Trasimenska sjön. I krisläget väljs **Q. Fabius Maximus** (med öknamnet *Verrucosus* 'den vårtige') till **diktator**; på grund av sin taktik fick han ett öknamn till: **Cunctator** (ung. 'sölkorven'), som dock blev ett hedersnamn, eftersom taktiken var framgångsrik; senare under kriget flera gånger konsul.

POLITIK OCH EKONOMI

KULTUR

- 216 Slaget vid Cannae - Hannibal krossar romarna. Capua avfaller till Hannibal. Marcellus, "Roms svärd", försvarar Nola mot Hannibal.
- 215 Syracusae går över till Kartagos sida och Hannibal sluter förbund med Makedonien, vilket leder till att Rom börjar krig med Makedonien (slut 205).
- 214-212 Sicilien och främst Syracusae attackeras av romarna under Marcellus. Syracusae intas (efter förräderi).
- 211 "**Hannibal ante portas!**" Capua återtas av romarna.
- 210 Scipio d.y. får befäl i Spanien och erövrar nästa år Carthago Nova (Cartagena).
- 208 Scipio slår Hannibals bror Hasdrubal som lyckas fly till Italien.
- 207 Hasdrubal besegras och dödas vid Metaurus.
- 206 Kartagiskt sammanbrott i Spanien. - Scipio konsul med Sicilien som "provincia".
- 204 Scipio går över till Afrika, vilket tvingar kartagerna att nästa år hemkalla Hannibal från Italien.
- 202 **Scipio besegrar Hannibal vid Zama.**
- 201 Kartago tvingas till fred, förlorar sina transmarina besittningar och åläggs ett enormt krigsskadestånd.
- 200 Andra makedoniska kriget.
- 199 Slavmärke börjar i Rom brännas in i slavarnas pannor. Slavuppror i Latium.
- 197 T. Quinctius Flaminius besegrar makedonierna vid Kynoskephalai. - Hispania citerior och ulterior provinser.
- 196 Grekland proklamerar fritt i Korinth. - Antiochus III av Syrien går över till Europa. - Slavuppror i Etrurien. - Guldmyntfot ersätter silvermyntfot.

Archimedes, antikens störste matematiker, dödas när hans Syracusae intas. "**Noli meos circulos turbare!**"

Hellenistisk härskare omkr. 200

Magna Mater-kulten införs officiellt i Rom. **Plautus** (254?-184) - den äldre av det två stora romerska komediförfattarna; 21 verk bevarade, samtliga efter grekiska förebilder och ibland i sin tur tagna som förebild.

Naevius († 201) skriver ett epos om det första puniska kriget; **Ennius** (239-169) skriver på hexameter en romersk historia, *Annales*, bevarad i fragment.

ROM (195-154)

POLITIK OCH EKONOMI	KULTUR
195 Hannibal beger sig till Antiochus.	
192-188 Rom börjar krig mot Antiochus.	
190 Rhodos blir genom Roms beskydd ett viktigt handelscentrum.	Stort bibliotek i Pergamon, blir konkurrent till Alexandrias.
189 Den latinska kolonien Bononia (=Bologna) anläggs; strax efteråt (183) även Modena och Parma.	
188 Fred med Antiochus som förlorar hela Mindre Asien (vars västra del Rom låter sina bundsförvanter Pergamon och Rhodos dela på).	
186	Senatsbeslut som förbjuder utsvävande festligheter och utdriver filosofer.
184 Uppror bland herdeslavar i Apulien.	M. Porcius Cato d.ä. (234-149) uppför som censor Basilica Porcia (som brann ner 52 f.Kr. liksom curian). Cato är urtypen för en gammaldags romare och republikan; bekämpade energiskt helleniseringen av Rom, flitig författare - den äldste av bevarade prosaister; kvar till vår tid <i>De agricultura</i> , tyvärr ej hans rom. historia <i>Origines</i> .
179	Basilica Aemilia (ersatt under Caesar-Augustus). Pons Aemilius (Ponte rotto), den första stenbron över Tibern.
171 Det tredje kriget mot Makedonien börjar.	
169 Rhodos kräver - dumt nog - att Rom slutar kriget.	
168 Kriget slutar med att Makedonien delas i fyra stater, Illyrien i tre delar. Invånarna i 70 makedoniska städer säljs som slavar.	
167 Skattefrihet för romerska medborgare.	
166 Rhodos straffas för sin dumhet, förlorar sin gynnade ställning - Delos blir frihamn.	
161	Grekiska filosofer utvisas från Rom.
159	Terentius - den andra av komediförfattarna - dör 26-årig; 6 komedier bevarade.
154 Delar av Spanien reser sig mot Rom som under två år slår tillbaka hårt och grymt.	

ROM (153-125)

POLITIK OCH EKONOMI

KULTUR

153

Konsulerna tillträder sitt ämbete **den 1 januari** som därför blir ny **nyårsdag** (i st.f. tidigare den 1 mars).

149

Tredje puniska kriget börjar.

148

Uppror i Makedonien som omvandlas till provins.

146

Tredje puniska kriget slut: staden Kartago förstörs, staten blir provinsen Africa; 50 000 kartager slavar.

-

Korinth förstörs. Grekland (utom Sparta och Athen) blir romersk provins.

144-140

Aqua Marcia, Roms första vattenledning (akvedukt) på arkadbågar över Campagnan.

En sammanfattning av konsekvenserna av Roms militära och politiska expansion:

De ständiga krigen under många decennier medförde successivt en genomgripande förändring av politiska, sociala och ekonomiska förhållanden i Italien: från ett land med många småjordbruk blir det ett med mycket färre men stora jordbruk (s.k. *latifundier*) som framför allt odlar vin och oliver och satsar på boskapsskötsel, vilket allt kunde skötas av slavar. Många småbrukare som inkallats till krigstjänst hade under de långvariga krigen blivit tvungna att sälja sina tegar (till några få rika) och när krigandet var över stod de arbetslösa och utan utkomstmöjligheter. I stora skaror kommer de till Rom och blir ett stort proletariat som måste försörjas för att inte hungriga människomassor skall sätta igång upplopp och rent av revolution. Och ganska snart utbryter också oroligheter - under ung. 100 år drabbas Rom av ideliga inbördeskrig (133-31) då den romerska republiken dör under svåra konvulsioner och övergår till att bli kejsardöme.

Den politiska ledningen hade under alla krig mer och mer kommit i senatens händer. Men författningen ändrades icke i takt med att riket blev större och större. Världsmakten Rom - år 146 f.Kr. utan någon som helst konkurrens om ledarställningen i Medelhavsområdet - styrdes fortfarande med en författning som passade landskapet Latium och lite till.

POLITIK OCH EKONOMI

KULTUR

135-132

Första slavkriget på Sicilien.

133

Attalos III testamenterar till Rom sitt rike Pergamon som blir provinsen Asia. Numantia i Spanien förstörs. **Folktribunen Ti. Gracchus får igenom sitt lagförslag om en jordreform men dödas vid ett upplopp på hösten.**

129

Uppror i Pergamon krossat.

125-121

Roms första attack mot Gallien leder till erövring av sydöstra delen som blir Provincia (=Provence).

ROM (123-91)

POLITIK OCH EKONOMI

KULTUR

123-122

C. Gracchus, bror till Ti. Gracchus, **folktribun** - fortsätter broderns reformarbete.

121

C. Gracchus mördas - de reaktionära omintetgör Gracchernas reformer.

113

Kimbrer (från n. Jylland) i Noricum.

112-105

Krig mot Iugurtha av Numidien som klarar sig länge. Härom skriver senare **Sallustius** -se nedan!) - genom att muta senatorer och härförare.

107

Marius (156-86) **konsul** för första gången (av sju), skapar en yrkeshär av egendomslösa romare.

106

Pons Milvius för Via Flaminia över Tibern.

105

Marius besegrar Iugurtha.

Gladiatorsstrider som offentliga spel i Rom.

104-100

Andra slavupproret på Sicilien.

102

Marius besegrar de germanska teutonerna vid Aquae Sextiae (=Aix-en-Provence).

101

Marius besegrar kimbrerna vid Campi Raudii. För en del av krigsbytet bygger Marius ett tempel åt soldatgudarna Honos och Virtus.

100

Marius konsul för sjätte gången. - Terror i Rom.

96

Genom kungligt testamente tillfaller Kyrene (= Libyen) Rom som därmed får kontroll över **silfion-handeln**.

Romerska porträtt i marmor. Viss marmorutsmyckning av privata och offentliga byggnader.

95-91

Mithradates VI av Pontos utvidgar sitt rike.

92

L. Cornelius **Sulla** (138-78) ståthållare i Kilikien.

91

Folktribunen Drusus mördas efter att ha lagt fram ett reformförslag om bl.a. medborgarskap till Roms bundsförvanter (*socii*) i Italien; mordet leder till att dessa gör uppror.

Latinet uttränger andra dialekter (oskiska, umbriska).

POLITIK OCH EKONOMI

KULTUR

89-82

Krig mot Mithradates, föranlett av att han låtit mörda 80 000 romare i Asien och på Delos. Revolt i Grekland.

88

Bundsförvanternas uppror kommer av sig efter **Sullas** framgångar (89) men medför att **hela Italien** upp till Po blir **medborgarland**. - Kaos, terror, inbördeskrig. Konsuln **Sulla** måste (i kamp **mot Marius**) med hjälp av sina soldater och terrormetoder hävda sin rätt att föra befäl mot Mithradates. **Marius** måste fly till Afrika men när Sulla drar i fält återvänder han och inför ett skräckregemente i Rom.

87

Cinna, släkt med Sulla men Marius' anhängare, konsul, fortsätter med Marius terrorn.

86

Sulla intar Athen, besegrar Mithradates två gånger. - **Marius dör**.

Det gamla Iuppitertemplet brinner. Nya stora praktbyggnader i Rom, bl.a. Tabularium (arkiv med gjutna valv, arkader m.m.)

85

Fred med Mithradates.

83

Sulla tillbaka i Italien, besegrar sina motståndare och bekämpar dem med **proskriptioner** (som kostade 4700 medborgare livet men gav Sulla själv 10 000 slavar som han senare frigav, varvid alla dessa fick namnet Cornelius).

Den latinska litteraturens "guldålder" börjar och varar ung. 100 år.

82

Sulla diktator på obestämd tid, genomdriver reformer som gynnar senaten men ej riddarna (*eques*).

M. Tullius Cicero (106-43) försvarar Sex. Roscius inför rätta i ett av sina första tal.
Isiskulten utbreder sig i Italien.

79

Sulla drar sig tillbaka från makten, frivilligt; dör nästa år.

74

Bithynien testamenteras till Rom men besätts av Mithradates, varför romarna börjar ett tredje krig mot honom. Detta fördes med växlande framgång: **Lucullus** slog honom en gång men förlorade en annan (67). - Rom insåg att sjörövarna som härjade i Medelhavet måste bekämpas och började krig mot dem.

73-71

Spartacus' slavuppror krossas av **Crassus** (som korsfäster 6000 slavar).

70

Pompeius (f. 106) och **Crassus** (f. 114) konsuler, upphäver det mesta av Sullas författningar.
Cicero åtalar Verres för utpressning av Sicilien.

ROM (67-52)

POLITIK OCH EKONOMI

KULTUR

67 **Pompeius** får genom en speciallag överbefäl i kampen **mot sjörövarna** men 90 dagar räcker för att slå dem.

66 **Pompeius** får igen nytt specialbefäl **mot Mithradates**, segrar och tvingar fienden på flykt; till slut (64/63) får Mithradates hjälp av en slav att begå självmord. - Pontos, Bithynien och Syrien (med Palestina) blir strax provinser.

63 **Cicero konsul**, slår ner **Catilinas sammansvärjning** i samband härmed håller Cicero **fyra tal mot Catilina**. C. Octavius, senare (45) kallad C. Iulius Caesar Octavianus med hedersnamnet Augustus (27) föds. **Caesar** pontifex maximus.

62 **Caesar** pretor.

60 **Första triumviratet mellan Caesar, Pompeius och Crassus.**

59 **Caesar konsul**. - **Pompeius** skiljer sig för att gifta sig med Caesars dotter Iulia, som bekräftelse på triumviratets hållfasthet. Denna länk dör dock i barnsäng år 54.

58 **Caesar prokonsul över Gallia Cisalpina** för fem år (ett mandat som sedan förlängs med fem år till), då han erövrar, oombedd, nya områden, strider mot germaner och tar sig över Rhen (55 och 53) och Engelska kanalen (55 och 54).

Cicero landsförvisad (anklagad av Clodius för att utan dom ha avrättat romare, Catilinas medrevolter); återkallad nästa år tack vare **Pompeius**.

55

54

53 **Crassus** besegrad och dödad i ett **slag vid Carrhae** i ett krigståg mot partherna som här även kan erövra de romerska fälttecknen - en skam för Rom.

52 Anarki i Rom, **Pompeius ensam konsul**.

Sallustius härom i *De coniuratione Catilinae*.

Caesar

Härom **Caesar**, *De bello Gallico*, (7 böcker +1 bok av Hirtius).

Lucretius (f. 98) dör; författare till lärodikten *De rerum natura* (6 böcker) som förmedlar den grekiska filosofen Epikuros' ateistiska och materialistiska lära. **Pompeius** bygger en teater (på Marsfältet) och ny curia.

Catullus (f. 87?) dör, den förste (och störste?) av kärleksdiktare på latin.

POLITIK OCH EKONOMI

KULTUR

- 51 **Caesar slår Vercingetorix vid Alesia i Gallien;** vill frånvarande kandidera till konsulatet men får ej.

- 49 “Alea iacta est.” **Caesar går över Rubicon.**
Inbördeskrig mellan honom - officiellt statens fiende - och Pompeius - officiellt statens försvarare.

- 48 **Caesar slår Pompeius vid Pharsalos.** Denne flyr till Egypten där han mördas. Även Caesar till Egypten (och Kleopatra) och för ytterligare krig i Afrika (mot republikens försvarare) och Mindre Asien, varifrån han avlämnar historiens kortaste segerrapport, *Veni, vidi, vici*.

- 46 **Caesar diktator** för tio år; hans veteraner belönas med åkermark. Caesar *pontifex maximus* (med ansvar bl.a. kalendern). - **Cato d.y.**, trogen sin anfaders ideal, ivrig republikan inser att kampen mot Caesar är fåfång och tar livet av sig vid Utica - Cato Uticensis.

- 45 **Caesar** slår Pompeius' söner vid Munda i Spanien; **adopterar** systersonen C. **Octavius**.

- 44 **Caesar** grundar det nya Karthago; **mördas den 15 mars** (*Idus Martiae*). **Antonius övertar makten** i Rom, då Caesararmördarna **Brutus och Cassius** lämnar Italien för Grekland. **Mot Antonius** vänder sig **Cicero** i en serie hätska tal som kallas filippiska (14 inalles åren 44-43).

- 43 **Andra triumviratet: Octavianus, Antonius, Lepidus** som tar till proskriptioner mot sina fiender, varför c:a **2000 mördas**, bl.a. **Cicero** (den 7 december).

- 42 **Antonius slår i (dubbel)slaget vid Philippi Brutus och Cassius** vilka sedan tar livet av sig. Jord konfiskeras för utdelning till veteransoldater. - Ett **praetoriangarde** (8000 man) **upprättas i Rom**.

- 41 **Antonius** i Alexandria (och hos Kleopatra).

- 40 Antonius och Octavianus delar riket mellan sig.

- 39 Fördrag mellan Octavianus och Sextus Pompeius.

Biblioteket i Alexandria, antikens allra största, **brinner upp** i samband med upplopp vid ett besök av Caesar.

Cato d.y.

Caesars reformerade kalender, den julianska, kommer i bruk efter *annus confusionis*: år 46 hade förlängts med 67 dagar.

En rad filosofiska skrifter av **Cicero**, bl.a *Tusculanae disputationes* (5 böcker), *Cato maior de senectute*, *De officiis*.

Efter C. Iulius Caesar kallas den sjunde (ursprungligen femte) månaden ej längre Quintilis utan juli. Caesar upphöjs senare till gudarna (*apotheos*) och blir Divus Iulius, får eget tempel på Forum år 29.

Myntbild av
Kleopatra

Vergilius (f. 70) skriver en diktsamling, *Bucolica*, (klar 39), innehållande tio s.k. ekloger ('utvalda stycken'), varav den fjärde är mest berömd, ibland fattad som Messias-profeta.

Horatius (f. 65) skriver jambiska dikter, *Epoder*.

ROM (38-27)

POLITIK OCH EKONOMI

KULTUR

- 38 Giftna: **Octavianus och Livia** som tidigare varit gift med Ti. Claudius Nero och med denne hade söner **Drusus** och **Tiberius** - se nedan!

- 37 **Andra triumviratet** förlängs med fem år. - Delar av Syrien och Fenikien tilldelas Egypten. - Giftna: **Antonius och Kleopatra**.

- 36 **Agrippa**, Octavianus' medhjälpare, slår Sextus Pompeius. - **Lepidus** avsätts som triumvir.

- 35 Under tre år krigar Octavianus i Illyrien.

Horatius, *Satirer (Sermones) I*.

- 33 **Brytning mellan Antonius och Octavianus**.

Livia

Kejsardömet

- 31 **I slaget vid Actium** (2 september) besegras **Antonius** (och Kleopatra) av **Octavianus** som därmed ensam har makten.

- 30 **Antonius tar livet av sig, liksom** lite senare **Kleopatra**. **Octavianus** låter mörda **Caesarion**, 17-årig son till Caesar och Kleopatra. **Egypten blir kejsarlig provins**.

Vergilius färdig med lärodikten *Georgica*.
Horatius nog klar med *Satirer (Sermones) II*.

- 29 Senaten förklarar officiellt Octavianus för ensam herre. - Janustemplet stängt.

- 28 Apollontemplet på Palatinen invigt (i marmor, med bibliotek).

PRINCIPATET 27 f.Kr. - 284 e.Kr.

- 27 Karakteristiska drag i den typ av kejsardöme som kallas principat med utgångspunkt från Octavianus: Octavianus nedlägger sina extraordinära maktbefogenheter. Skenbar återgång till republik, men Octavianus får utöver hedersnamnet **Augustus** (13 januari)
- 1) *imperium proconsulare* = det militära överbefälet (ensam befälhavare i Gallien, Spanien, Syrien; överordnad ämbetsmännen i senatsprovinserna) - och kan därefter kallas **Caesar** eller **Augustus** eller **imperator** -
 - 2) (fr.o.m. år 23 då han ej längre lät sig årligen väljas till konsul) *tribunicia potestas* = vetorätt, immunitet, rätt att föreslå lagar -
 - 3) ställning som *princeps senatus* ('senatens främste'); **princeps** blir ännu ett möjligt tilltalsord (varav *principat*). - **Provinserna** delas in i **kejsarliga och senatoriska**: kejsaren kontrollerar ekonomin.

ROM (25-6)

POLITIK OCH EKONOMI

KULTUR

- 25 Galatien romersk provins. - Misslyckat romerskt försök att erövra Nubien. - Fälttåg mot Arabien, kanske för att etablera kontakt med Indien.
- 23
- 22 Augustus avböjer att bli diktator men åtar sig cura annonae. Oroligheter i Rom (till år 19). (Augustus tidvis under denna period i Grekland och Mindre Asien.)
- 20 Partherna återlämnar fälttecknen, tagna vid Carrhae år 53 - en diplomatisk triumf. - Agrippa gifter sig med Augustus' dotter Iulia. (Två söner som föddes adopterades genast av Augustus men dog rel. unga. Två döttrar föddes även, Iulia och Agrippina d.ä., kända var och en för sina helt olika karaktärsegenskaper.)
- 19 **Agrippa** besegrar kantabrer och asturier: Lusitania blir Roms tredje provins på den iberiska halvön.
- 18 **Agrippa** medregent. Stränga äktenskapslagar stiftas.
- 17
- 16-15 Noricum, rikt på guld och järn, tillfaller Rom, Raetien erövrar så att Rhen-Donau blir nordgräns.
- 12 **Agrippa** dör. - Augustus pontifex maximus. Tiberius framgångsrik i krigståg mot Pannonien i västra Ungern (t.o.m. år 9). - Samtidigt erövrar **Drusus** Germanien upp till Elbe.
- 11 **Tiberius** tvingas skilja sig från sin hustru (en dotter till Agrippa) och gifta sig med Iulia.
- 9 **Drusus** dör, efterlämnar sönerna Germanicus och Claudius.
- 8 **Tiberius** i Germanien i två år.
- 6 Tiberius i frivillig landsflykt.
- Agrippa bygger **Pantheon**.
- Horatius**, *Carmina* (Oden) I-III.
- Härav bildframställning på Augustus' bröstbarnesk på Prima Porta-statyn.
Horatius, *Epistulae* I.
- Vergilius** dör - *Aeneiden* utges posthumt. Den elegiske skalden Tibullus (f. 50) dör. I Orange byggs en teater, bäst bevarad av alla.
- Sekularfest igen - **Horatius** skriver *Carmen saeculare*.
- Elegikern Propertius (f. 47?) dör.
Horatius, *Epistulae* II (med "De arte poetica") och *Carmina* (Oden) IV.
Vestatemplet på Forum (kvar: fundament och podium).
- Marcellusteatern (mellan Capitolium och Tibern) färdig.
- Ara pacis Augustae** invigs.
- Den åttonde (ursprungligen sjätte) månaden Sextilis får sitt nuvarande namn som en hedersbevisning till Augustus. - **Maecenas**, Augustus' förtrogne och "sponsor" (*mecenat*) för Vergilius och Horatius, dör.
Horatius dör.

ROM (2 f.Kr.-19 e.Kr.)

POLITIK OCH EKONOMI

KULTUR

- 2 Augustus tvingas landsförvisa sin egen dotter Iulia som ej alls lever efter lagarna av år 18.
Augustus pater patriae.

- 1 Germania romersk provins.

Efter Kristi födelse

(En tidsräkning som lanserades under första delen av 500-talet av munken Dionysius Exiguus ('den lille') men kom i allmänt bruk tack vare den lärde engelske munken, exegeten och historikern Bede Venerabilis i början av 700-talet.)

- 2 **Tiberius** återkommer från landsflykten, på begäran av Augustus. **T. Livius** (59 f.Kr.-17 e.Kr.) skriver på sin romerska historia, *Ab urbe condita* (142 böcker, c:a 35 kvar).
- 4 **Tiberius** adopteras av Augustus och blir medregent. - I Germanien 4-6.
- 6 Pannonien gör uppror. Castors och Pollux' tempel på Forum.
- 8 Iulia, Augustus' dotterdotter, dotter till Agrippa och Iulia, landsförvisas av samma skäl som modern tidigare. **Ovidius** (43 f.Kr.-18 e.Kr.) som diktat bl.a. *Ars amandi* och *Metamorphoses* landsförvisas.
- 9 Tiberius kuvar upproret i Pannonien. Romerska trupper, ledda av Varus, råkar ut för en katastrof i Teutoburgerskogen i Germanien; Augustus ger upp denna provins.
- 10 Asinius Pollio grundar **det första offentliga biblioteket** i Rom.
- 14 Augustus dör (19 augusti), efterträds av **Tiberius**. En månad efter sin död förklaras Augustus som gud.

Den julisk-claudiska ätten (14-68)

- 14 Germanicus krigar i Germanien i tre år, men Rhen förblir gräns och germanerna fria. Den s.k. **silveråldern i latinsk litteratur** (till 180).
- 15 Moesien romersk provins. - Ämbetsmännen utses ej längre av folket utan av kejsaren och senaten. Yngling av kejsarsläkten
- 17 Kappadokien i Mindre Asien romersk provins. - Numidien gör uppror (som slutar 24).
- 19 Germanicus dör som ståthållare i Orienten.

ROM (21-51)

POLITIK OCH EKONOMI

KULTUR

21

Uppror i Gallien.

23

Sejanus ensam **praefectus praetorio** i Rom (till 31).

26

Pontius Pilatus procurator i Palestina i tio år.

27

Tiberius drar sig bort från Rom **till Capri** och stannar där till sin död (37).

Aprikosträd förs till Italien från Mindre Asien.

29

Livia, Augustus' änka, dör.

30

Jesus korsfästs detta år eller 33.

31

Sejanus störtas och dödas.

37

Tiberius dör och efterträds av Germanicus' son **Caligula**.

40

Mauretanien erövrar under tre år och blir provins år 43.

41

Caligula undanröjs och efterträds av sin farbror **Claudius**.

42

En ny hamn börjar anläggas i Ostia (färdig 54).

43

Rom erövrar Lykien och gör det till provins. - Britannien börjar erövrar, blir provins år 50.

45

Claudius fördriver judarna från Rom.

Bankir från Pompeji, med vårta på kinden

Claudius med eklövskrans

49

Kristendomen kommer till Europa, bl.a. Rom.

50

Phaedrus skriver ung. vid denna tid **fabler** på vers.

51

Britannien reser sig förgäves mot Rom.

Paulus grundar i Korinth den första kristna församlingen i Grekland.

ROM (52-73)

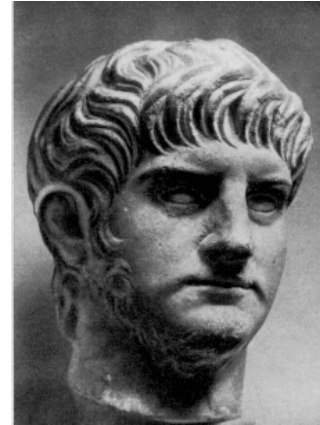
POLITIK OCH EKONOMI

- 52 Förbud i Rom att döda svaga och gamla slavar.
- 54 **Claudius** mördas på anstiften av sin fjärde hustru (och tillika brorsdotter) **Agrippina d.y.**, mor till efterträdaren **Nero** (som hon fått i ett tidigare äktenskap).
- 55 Britannicus, en son till Claudius och hans tredje hustru, Messalina, undanröjs av Nero.
- 59 Nero låter mörda sin mor Agrippina d.y.¹⁾
- 61 Nytt fåfängt upprorsförsök i Britannien.
- 64 **Rom brinner** - 2/3 av staden försvinner; Nero skyller på de kristna som nu förföljs för första gången.
- 65 Pisos sammansvärjning mot Nero misslyckas.
- 66 Judiska kriget i Palestina börjar.
- 68 Uppror i Gallien. - **Nero** begår självmord.

Den flaviska dynastien (69-96)

- 69 "Trekejsåraret" (Galba, Otho, Vitellius). En fjärde blir kejsare: **Vespasianus** (f. 9 e.Kr.).
- 70 Det judiska kriget slutar med att **Titus**, son till Vespasianus, intar och **förstör Jerusalem**. Judar i det romerska riket avkrävs extra skatt.
- 71 Rom försöker igen att underkua hela Britannien; resultatet blir till slut (84) att norra England och södra Skottland också blir romerskt.
- 73

KULTUR

Nero

Nero utnyttjar den lediga tomtmarken till att förnya stadsplaneringen och bygger åt sig själv **Domus aurea** (som förstördes av brand 104 men varav rester alltjämt finns).

Den stoiske filosofen, lysande författaren och brevskrivaren, Neros lärare och rådgivare 54-59, L. Annaeus **Seneca** (f. 4 f.Kr.) tvingas av Nero till självmord. - Likaså epikern M. Annaeus **Lucanus** (f. 39).

En av antikens få romanförfattare, **Petronius** Arbiter, som skrivit *Satyricon* varav delar bevarats, särskilt *Cena Trimalchionis*, tvingas av Nero till självmord.

Nero på turné - som deklamator! - i Grekland under två år. (Han lät införa deklamation som olympisk tävlingsgren!)

På Titusbågen (uppförd 81) avbildas bytet från Jerusalems tempel. **Colosseum** börjar byggas, klart år 80.

Forum Pacis (el. Vespasiani) börjar anläggas. **Tacitus** skildrar sin svärfar Agricolas fälttåg i norra Britannien (77-83) i *Agricola*.

Filosofer utvisas från Italien.

¹⁾ En anonym romare hittade med anledning av detta på ett fyndigt, ironiskt elegiskt distikon, som bygger på dubbeltydigheten i verbet *sustulit*; det betyder dels 'lyfte upp, bar iväg med', dels 'lyfte bort, undanröjde'. Författaren kunde förutsätta att alla visste att Aeneas räddat sin skröplige far Anchises undan grekerna vid Trojas fall. Versparet lyder:

Quis negat Aeneae magna de stirpe Neronem?

Sustulit hic matrem, sustulit ille patrem!

Översättningsförslag:

Nero stammar helt visst från Aeneas' mäktiga släkträd.

Denne tog hand om sin far, Nero tog hand om sin mor.

ROM (79-114)

POLITIK OCH EKONOMI

79

Vespasianus dör, efterträds av sonen **Titus**.
Pompeji och Herculaneum ödeläggs vid ett utbrott av Vesuvius.

81

Titus dör, efterträds av brodern **Domitianus**.

83

Romarna bygger limes mot Germanien.
 Krig mot chatterna (mellan Rhen och Donau).

85

Första kriget mot dakerna vid Donaus mynning.

89

Domitianus lyckas till slut besegra dakerna.

92

95

96

Domitianus mördas, efterträds av **Nerva** som gör **Trajanus** till medregent.

Titus

98

Nerva dör, spanjoren **Trajanus** kejsare.

101

Krig på nytt mot Dacien (i två omgångar).

106

Dacien blir romersk provins, liksom Arabia Felix.
 Ny hamn börjar byggas vid Ostia.

107

Indiskt sändebud kommer till Trajanus i Rom.

113

114

Krig mot partherna (som slutar 117).
 Hela Armenien romersk provins.

KULTUR

Därvid dör **Plinius d.ä.**, författare till *Naturalis Historia*.

Dam från flaviernas tid

Filosofier och en del vetenskapsmän förvisas från Rom.

Domitianus' stadium börjar anläggas, restaurerat 228.

Filosofier fördrivs från Italien.

Quintilianus (f. 35) dör, författare till *Institutio oratoria* (12 böcker) och av staten anställd lärare i retorik.

Josephus († c:a 100), jude från Jerusalem skildrar (på grekiska) dels det romersk-judiska kriget, dels judarnas historia (i 20 böcker).

Martialis († 102) försörjer sig genom att skriva epigram - korta, vitsiga, ofta elaka dikter som speglar livet i Rom.

Tacitus († 120), Roms störste historiker (som vågar låta sina verk komma ut först efter mordet på Domitianus) skildrar kejsartiden fr.o.m. Tiberius t.o.m. Domitianus i *Annales* resp. *Historiae* (allt ej bevarat); dessutom författare till *Germania* och *Dialogus de oratoribus*.

Trajanus' forum klart och **Trajanuskolonnen** med reliefer som skildrar kriget mot Dacien invigd.

Plinius d.y. (61-114) ämbetsman och brevskrivare; har bl.a. skildrat Vesuvius' utbrott år 79.

ROM (117-180)

POLITIK OCH EKONOMI

- 117 Mesopotamien (=Assyrien och Babylonien) romerska provinser. Därmed har det romerska riket nått sin största omfattning.
Trajanus dör, efterträds av filhellenen (och därför skäggige) **Hadrianus**.
- 122 Hadrianusmuren delar Britannien och Skottland.
- 124
- 130 Förbud att utan dom avrätta slavar.
- 133 Roms fattiga bildar begravningskassor.
- 135 Jerusalem blir romersk koloni och blir förbjuden plats för judar.
- 138 Hadrianus dör, efterträds av **Antoninus Pius**.
- 140
- 145-152 Strider i Mauretanien (i Afrika).
 Slavar får besvärsmätt i Rom.
- 161 **Antoninus** dör, efterträds av **Marcus Aurelius**, "filosofen på kejsartronen".
 Parterna angriper romerska områden i främre Asien men besegras efter fem år.
- 166 Krig mot markomannerna - de germanska folkvandringarna börjar.
- 168
- 176
- 177 Nytt krig mot markomannerna (till 180).
- 180 **Marcus Aurelius** dör, efterträds av sin son **Commodus**.

KULTUR

Hadrianus

Hadrianus' första vistelse i Athen (av tre).

Antoninus Pius

Suetonius (f. 75) dör, författare av 12 kejsarbiografier.
Apuleius (från Afrika) talare, filosof, författare vid denna tid; upphovsman till en av antikens mycket få romaner, *Metamorphoses*, på svenska vanl. *Den gyllene åsnan*.

Marcus Aurelius

Celibat påbjuds för kristna präster.

Kristendomen förbjuds i hela riket. Tre kristna avrättade i Pergamon.

50 kristna avrättade i Lyon.

Marcus Aurelius' Självbeträktelser (på grekiska).

ROM (192-212)

POLITIK OCH EKONOMI

192

Commodus mördas (på nyårsafton).

Commodus
som Hercules

Septimius Severus i helfigur, naken som en gud

Soldatkejsarnas tid - senatens inflytande starkt reducerat; kraftig inflation

193

Ny kejsare: **Septimius Severus** från Afrika och gift med Julia Domna.

194-195, 197-199

Krig mot partherna.

200

Nordafrika blir den viktigaste delen av det romerska riket; spannmålsproducent.

201

202

203

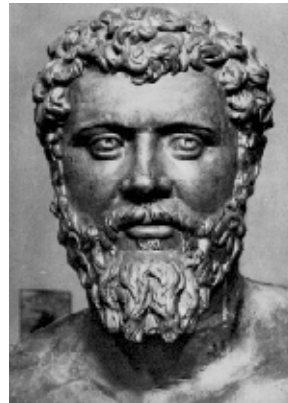
211

Septimius Severus dör (i York), sonen **Caracalla** efterträder tillsammans med brodern **Geta**.

212

Caracalla mördar sin bror och medregent Geta.

KULTUR

Gnosticismen - en religionssynkretistisk rörelse växer sig starkare; lär att frälsning vinnas genom övernaturlig insikt (*gnosis*); de kristnas Gud är den högste guden men ej den som skapat världen, vilket *demiurgen* gjort; präglas av en dualistisk tro på en kamp mellan ont och gott.

Detalj

Marcus Aureliuskolonnen, med reliefer visande kriget mot markomannerna, uppförd.Septimius Severus
fältherreklädd

Förbud att övergå till judendomen.

Förbud att övergå till kristendomen.

Septimius Severus' triumfbåge på Forum.

Alla fria invånare i det romerska riket får fulla medborgerliga rättigheter - och får därtill betala full arvsskatt.

ROM (216-253)

POLITIK OCH EKONOMI

- 216 Nytt krig mot partherna.
- 217 Caracalla mördas (vid Carrhae).
- 218 Caracallas släkting **Heliogabalus** kejsare.
- 222 **Heliogabalus** mördas, efterträds av sin släkting **Alexander Severus**.
- 226 Perserna besegrar partherna och grundar det nyperiska/sassanidiska riket.
- 231 Perserkrig mot Rom (i två år).
- 233 Krig mot germanska alemanner som besegras.
- 235 **Alexander Severus** mördas, ny kejsare **Maximinus Thrax**.
- 237-238 Strider mot dacer och sarmater.
- 238 Goter anfaller, går över Donau. Maximinus Thrax mördas, **Gordianus** kejsare.
- 244 **Gordianus** mördas, **Philippus Arabs** härskare.
- 248 Rom firar 1000-årsjubileum.
- 249 **Pilippus Arabs** mördas, **Decius** ny kejsare. Under Decius svåra kristendomsförföljelser.
- 250 Ett nästan 20-årigt krig börjar mot goterna.
- 251 Decius stupar i strid.
- 252 Franker anfaller Gallien.
- 253 Valerianus och sonen **Gallienus** kejsare. Nytt krig mot perserna som erövrar Antiochia.

KULTUR

Caracallas thermer färdiga.

Caracalla (i ett försök att likna Alexander den store)

Philippus Arabs

Plotinos flyttar till Rom och grundar en nyplatonsk filosofskola, verksam till 270.

Decius

ROM (257-282)

POLITIK OCH EKONOMI

KULTUR

- 257 Visi- (Väst)- och ostro- (öst-)goter säras. Valerianus börjar svåra förföljelser av kristna.
- 258 Gallienus besegrar alemannerna vid Milano. Våldsam inflation. Kristna präster avrättas enligt lag. **Cyprianus** martyr.
- 259 Franker till anfall mot Spanien.
- 260 Valerianus i krig mot Persien, dör som krigsfånge. Gallienus upphäver lagarna mot de kristna. Baals soltempel uppförs i Palmyra.
- 261 Araben Odenathus romersk befälhavare i öster.
- 266 Odenathus grundar arabriket Palmyra - erkänt av Rom.
- 268 Gallienus mördas, efterträds av Claudius Gothicus.
- 269 Palmyra erövrar Egypten och delar av Arabien.
- 270 Claudius G. dör i pest. **Aurelianus** kejsare. Alemaner tränger in i Italien. Vandaler slås tillbaka vid Donau. - Odenathus' änka, Zenobia, blir erkänd som härskarinna över Palmyra.
- 271 Aurelianusmuren börjar byggas runt Rom (18 837 m., 381 torn, senare reparerad flera gånger).
- 272-273 Aurelianus besegrar visigoterna i Dacien men evakuerar denna provins; besegrar Zenobia och intar Palmyra. Egypten återerövrar av Probus.
- 274 *Sol invictus* romersk statsreligion.
- 275 Aurelianus mördas.
- 276 **Probus** kejsare. Rom å ena sidan håller stånd mot fientliga germaner, å den andra låter vänligt sinnade slå sig i riket.
- 277 Persern **Mani** dör, stiftare av en gnostisistisk religion, *manikeismen*, som var livskraftig länge med många anhängare i Afrika, Spanien, Italien.
- 282 **Probus** mördad, efterträds av Carus (som dock efter segerrika fälttåg dör eller mördas under ett åskväder nästa år).

ROM (284-316)

DOMINATETS TID fr.o.m. 284

Beteckningen *dominat* har sitt ursprung i hur kejsaren ibland kunde tilltalas - *dominus et deus*. Statsstyrelsen kännetecknades av ett fortlöpande byråkratiskt reformarbete som mycket hårt reglerade tillvaron för medborgarna, framför allt ekonomiskt så att livegenskap infördes i praktiken. Statstjänstemän såg till att folk verkligen betalade sina skatter. - **Diocletianus**, kejsare fr.o.m. 284, införde successivt **tetrarki**, ett system med fyra ledare för riket, vilket skulle garantera en förnuftig maktindelning och succession. Enligt systemet fanns det två "riktiga" kejsare som kallades *Augusti*, av vilka den ene - den förnämste - sades härstamma från Jupiter och därför hade tillnamnet Jovius, medan den andre tänktes leda sitt ursprung tillbaka till Hercules och därför som extranamn hade Herculus; var och en av dessa utsåg varsin "underkejsare" och efterträdare, med titeln *Caesar* (Jovius/Herculus). **Rom** var **inte längre huvudstad** utan de fyra ledarna residerade (från 293) i resp. Nicomedia (vid Marmara-sjön), Mediolanum (Milano), Serdica (Sofia) och Augusta Treverorum (Trier). Tetrarkin bestod inte särskilt lång tid men pekar ändå framåt mot den delning av det romerska imperiet (i Väst-Rom och Öst-Rom) som kommer till stånd senare.

POLITIK OCH EKONOMI

KULTUR

286-305

Diocletianus och **Maximianus** Augusti - nya försvarskrig mot germaner.

Amfiteatern i Verona färdig.

290

294

Föräldrar förbjuds i lag att sälja sina barn.

Diocletianus' termer påbörjas.

299

Häftig förföljelse av de kristna

303

Lucia lider martyrdöden i Syracusae.

304

305

Diocletianus och Maximianus frånträder "system-enligt" kejsarmakten.

Celibat påbjuds för högre präster i Rom.

305-323

Strider om makten vilka slutar med att **Konstantin** den store ensam får kontrollen.

Toleransediktet i Milano medför att **förföljelserna av de kristna upphör**.

306

311

Full religionsfrihet. Kristna återfår beslagttaget gods.

312

Konstantin besegrar sin konkurrent Maxentius vid Pons Mulvius (strax norr om Rom). "In hoc signo vinces."

313

315

Korsfästning avskaffas som straff.

316

En slav får ej längre dödas eller få slavmärke inbränt i pannan.

POLITIK OCH EKONOMI	KULTUR
319 Förbud att splittra slävfamiljer.	
321	Söndag helgdag.
324	Kristendomen statsreligion (delvis av politiska skäl). - Konstantinopel anläggs för att bli en andra huvudstad 330.
325 Myntreform - guldmyntet <i>solidus</i> införs.	Konciliet i Nicea (med Konstantin som ordförande) - det första allmänna kyrkomötet. Där fastslogs att Kristus är <i>född</i> (ej skapad) och av samma väsen som Fadern; Kristus är både sann gud och sann människa. Alexandrinaren Aríus' lära att "sonen är av annat väsen än Fadern" förkastades, men arianismen bestod dock länge till.
326 Konstantin låter avrätta sin äldste son och sin maka.	
331	Kyrkomötet i Efesos tog ställning mot Nestorius (patriark i Konstantinopel) som hävdade att jungfru Maria var "Kristusföderska", ej "gudaföderska" (och alltså mer mänsklig än gudomlig). Nestorius avsattes och landsförvisades, men nestorianismen lever alltjämt kvar i den assyriska kyrkan .
332 Konstantin besestrar goterna vid nedre Donau och gör dem till bundsförvanter som får försvara området.	
334 Goterna försvarar imperiet mot anstormande vandaler.	
337 Konstantin mottar dopet på sin dödsbädd. Riket delas snart i tre delar mellan tre söner till Konstantin.	
338	Icke-kristna förföljs.
339	Äktenskap mellan kristna och judar förbjuds.
340 Perser till angrepp mot Roms besittningar i Mesopotamien.	
353 Rom åter under en kejsare, Constantius.	
354	25 december ej längre Solgudens högtidsdag utan firad som Jesu födelsedag .
356	Förbud mot dyrkan av icke-kristna bilder.

ROM (358-389)

POLITIK OCH EKONOMI

KULTUR

358 Julianus (Konstantins brorson) betvingar efter tre år franker och alemanner vid Rhen.

359 Ett fyrrårigt krig börjar mot perserna.

361 **Julianus** kejsare, får senare tillnamnet **Apóstata** ('Avfällingen').

Julianus återinför hedendomen.

362

Julianus ordnar genom lag rikets skolväsen; kristna får ej undervisa i den klassiska litteraturen.

363 **Julianus** stupar i strid mot perserna. - Rom förlorar Mesopotamien men får **perserna** att bekämpa **hunnerna**.

Julianus Apostata

365 Perserna slår tillbaka hunnerna.

373 Ostrogotiska riket intaget av hunnerna.
Utsättande av barn förbjuds.

Ambrosius biskop i Milano (till 397) och hymndiktare; hävdar kyrkans självständighet; utestängde kejsar Theodosius från kyrkan i åtta månader som straff och för botgöring för en massaker denne beordrat mot invånarna i Thessalonike.

374

376 Visigoter grundar ett rike söder om Donau.

378 Visigoter besegrar romarna. Den ortodoxe (katolske) **Theodosius** (I "den store") medkejsare till Gratianus och från 383 till arianen Valentinianus II.

Basilíus den store dör; fullkomnaren av munkväsendet i östern; biskop i Caesarea.

379

380 Goter slår sig ner i Balkan.

Theodosius påbjuder att alla invånare skall tro på *en* Gud i tre personer. - Ung. från denna tid fram till 420 är **Hieronymus**, på uppdrag av påven Damasus, sysselsatt med **Versio Vulgata** - översättningen till latin av Bibeln.

383

Den gotiske biskopen **Ulfila (Wulfila)** vars översättning av Bibeln bevarats i **Silverbibeln** (i Uppsala) dör.

385

Den spanske biskopen Priscillianus blir den förste att avrättas för kätteri.

389

Endast kristna högtider får firas i Rom.

ROM (394-395)

394

Olympiska spel för sista gången i antik tid; **förbjuds** av Theodosius. - Icke-kristna kultplatser förstörs.

395

Theodosius dör efter att, som den siste, under några månader ensam ha haft makten över det romerska riket.

AVSLUTANDE NOTISER FRÅN

VÄSTROM

395

Theodosius' elvaårige son Honorius kejsare, med **Ravenna** som **huvudstad** (från 402); reell ledare är vandalen **Stilicho**.

396

Augustinus - den katolska kyrkans kanske viktigaste lärofader - blir biskop i Hippo Regius i Afrika (till 430). Tidigare professor i retorik i Karthago; som ung anhängare av manikeismen; döpt 387 av Ambrosius; *Confessiones, De civitate Dei*.

401

Alarik i Italien men slås tillbaka av Stilicho.

403

Roms förfallna Aurelianus-mur återuppbyggs.

406

Vandaler, alaner, sueber går över Rhen; burgunder skapar ett nytt rike med Worms som huvudstad.

407

Romarna utrymmer Britannien som invaderas av angler och sachsare.

408

Stilicho störtas och avrättas.

409

Vandaler, alaner, sueber in i Spanien.

410

Alarik intar Rom och lär därvid ha sagt: "Te tero, Roma, manu nuda; date tela, latete!" Alarik dör, efterträds av Athaulf (som gifter sig med Galla Placidia, dotter till Theodosius den store) och senare leder visigoterna till Gallien.

412

415

Visigoterna förtränger vandaler, alaner, sueber från sina områden i Spanien.

420

Augustinus förordar spöstraff mot kättare.

429

Vandalerna, ledna av **Geiserik** erövrar under tre år Nordafrika, erkänns 435 av kejsaren som bundsförvanter, intar 439 Karthago, som de gör till huvudstad i sitt egna rike, och med hjälp av sin flotta även Sardinien och Korsika.

430

ÖSTROM/BYSANS

Västgoten **Alarik** härjar under åtta år på Balkan, plundrar Athen, Korint, Olympia.

Kapitäl i S. Vitale i Ravenna (strax före 550)

"Den gode herden" - tidigt kristet arbete (Jfr "Kalvbäraren" s. 3.)

I Konstantinopel uppförs nya murar.

Hypatia (av den nyplatonska skolan) stenas ihjäl av kristna i Alexandria.

Hunnerna grundar sitt storrike.

Östrom betalar årligen till hunnerna 175 kg guld.

VÄSTROM

- 431 Katolska kyrkan förklarar **Maria** som **Guds moder**.
- 445
- 447
- 449 Vandalerna och Attila sluter ett fördrag mot Västrom.
- 451 Romarna och germanerna i förening besegrar Attila i Champagne.
- 455 Geiserik plundrar Rom; sätter sig fast på Sicilien.
- 476 **Romulus Augustulus**, Västoms siste kejsare, avsätts av missnöjda soldater som utropar Odovakar till kung. Theoderik får Östroms kejsares uppdrag att återta Italien.
- 493-526 **Theoderik den store** härskare över ett arianskt ostrogotiskt rike i Italien.
- 496 Frankernas kung **Klodvig** låter döpa sig (av politiska skäl).
- 529 **Benedictus av Nursia** grundar ett kloster på Monte Casino; enligt klosterregeln skulle munkarna bl.a. studera och skriva av handskrifter.
- 533-534
- 537
- 1453

ÖSTROM/BYSANS

Attila ensam härskare över hunnerna.

Attila tvingar Östrom till högre årlig tribut.

Arianen Theoderik rider till helvetet som den vilde jägaren - Reliefskulptur från 1139 på portalen till S. Zeno i Verona

Östroms kejsare 527-565 **Justinianus** stänger **Platons Akademi**, som stått öppen i c:a 800 år.

Corpus iuris civilis.

Hagia Sophia-kyrkan (i Konstantinopel/Istanbul) färdig - den dåtida kristenhetens största kyrka (omvandlad till moské av osmanerna; idag museum).

Konstantinopel intas och plundras av osmanerna - det bysantiska riket finns icke mer.

GREKISK OCH ROMERSK KONST

GREKLAND

STILAR

900 - 700
700 - 480
480 - 370 }
370 - 300 }
300 - 31 f.Kr.
300 - 225
225 - 150
150 - 31

geometrisk
orientaliserande - arkaisk
klassisk { (den stränga stilen
(den sköna stilen)
hellenistisk (ofta realistisk)
det äldre skedet
Pergamonskedet
senhellenism och klassicism

Nike från Samothrake

ROM

100 - 31 f.Kr.
31 f.Kr. - 70 e.Kr.
70 - 100
100 - 200
200 - 350
350

realistisk, som kan övergå i antingen klassicistisk eller naturalistisk
augusteisk klassicism
realism
klassicism och arkaism
senantik stil, först impressionistisk, senare alltmer expressionistisk
kristen senantik